Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag den 27. april 1965 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bondevik, Braadland, Bratteli, Kjøs, Langlo, Finn Moe, Røiseland, Rakel Seweriin, Leirfall (for Borgen), Dahl, Hegna, Hønsvald, Erling Petersen, Treholt, Stray og Aarvik.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: utenriksminister Lange.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Statssekretær Boyesen og byråsjef Ravne fra Utenriksdepartementet.

Formannen: Som det står i innkallelsen, har utenriksministeren bedt om å få dette møte for å redegjøre for en henvendelse fra Elektrokemisk A/S om regjeringsgaranti for leveranse til Sør-Afrika.

Jeg gir med en gang ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: I et brev av 9. april i år meddelte Elektrokemisk A/S at det er i ferd med å inngå en kontrakt med det sør-afrikanske firmaet Anglo-American Corporation of South Africa, Limited. Kontrakten gjelder deltakelse fra Elektrokemisk's side i leveranser i forbindelse med reising av et elektrisk rujernsverk og stålverk i Sør-Afrika. Det er tale om for Elektrokemisk i denne omgang en leveranse som det anslår til mellom 40 og 50 mill. kroner, men det opplyses at dette verket er tenkt reist i tre eller fire faser, slik at de totale leveranser etter alt å dømme vil kunne bli betydelig større enn disse 40 – 50 millioner kroner.

Som rimelig er, vil Elektrokemisk svært gjerne ha kontrakten, og det har alt oppnådd et "Letter of Intent" for prosjektet fra Anglo-American Corporation. Men i forbindelse med dette "Letter of Intent" har det sør-afrikanske firmaet satt fram følgende krav overfor Elektrokemisk A/S:

> "Anglo-American Corporation ønsker forsikring om at den norske regjering, så snart ordren er plassert og akseptert av Elektrokemisk A/S, ikke vil stille hindringer i veien for eksekveringen av ordren ved iverksettelse av en aksjon med det formål å stanse eller redusere samhandelen mellom Norge og Sør-Afrika, og at den norske regjering vil gjøre sitt ytterste for å beskytte ordren mot boikottaksjoner iverksatt i Norge av fagforeninger eller på annen måte.
>
> Anglo-American Corporation er klar over at det kan være vanskelig å oppnå den norske regjerings forsikring skriftlig, men vil kunne akseptere en muntlig forsikring forutsatt at saken har vært drøftet i regjeringskonferanse."

Firmaet krever videre at Elektrokemisk skal innhente tilsvarende forsikring av den svenske regjering gjennom sine underleverandører i Sverige.

Som bakgrunn for dette krav anføres da at de skandinaviske lands syn på Sør-Afrika-spørsmålet gjør det påkrevd å få en slik garanti, da leveransen vil strekke seg over ca. tre år.

Nå er det etter Regjeringens mening helt på det rene at noen slags garanti eller forsikring om den norske regjerings fremtidige politikk ikke kan gis til noe privat firma, verken norsk eller utenlandsk. Men det som kan gjøres, er overfor Elektrokemisk å gi en faktisk fremstilling av den norske Regjerings holdning i FN-sammenheng til spørsmålet om boikott av Sør-Afrika, hvor situasjonen jo er den at mens vi har uttalt oss helt klart i prinsippet mot den sør-afrikanske regjerings Apartheid-politikk, har vi i FN's Generalforsamling ikke støttet forslag om iverksettelse ved generalforsamlingsbeslutning av boikottaksjoner, ut fra den oppfatning at det er Sikkerhetsrådet som er den kompetente myndighet til i tilfelle å gjøre vedtak om boikott.

I Sikkerhetsrådet har vi så fremmet forslag om en våpenembargo mot Sør-Afrika. Dette vedtak i Sikkerhetsrådet ble da fattet under kap. VI – det vil si at det er en anbefaling til medlemslandene; det er ikke noe pålegg, som måtte ha vært fattet under kap. VII som gjelder situasjoner hvor det er umiddelbar krigsfare.

Videre har vi i Sikkerhetsrådet i den tid vi har vært medlem der, ikke støttet forslag om å sette i verk sanksjoner mot Sør-Afrika, men vi har i stedet i 1964, altså i fjor, tatt initiativet til å få nedsatt en ekspertkomite under rådet for å undersøke anvendbarheten, effektiviteten og gjennomførbarheten av sanksjoner mot Sør-Afrika i forbindelse med dets Apartheid-politikk. Hensikten med dette forslag, som ble vedtatt, var at rådet før det eventuelt tok standpunkt i spørsmålet om å bruke sanksjoner, skulle ha klart for seg hvilke konsekvenser slike FN-aksjoner kunne ha. Ekspertkomiteen, som nå har avsluttet sitt arbeid, har bestått av representanter for samtlige de land som var medlemmer av Sikkerhetsrådet i 1964, altså også Norge. I denne ekspertkomiteen har flertallet – som Norge har sluttet seg til – understreket at en boikott mot Sør-Afrika måtte være universell og total og at unilaterale eller partielle sanksjoner neppe kunne føre frem.

Regjeringen har ikke ved noen anledning uttalt seg for unilaterale sanksjonstiltak og heller ikke overveid ensidige norske boikottaksjoner mot Sør-Afrika. Den har heller ikke støttet opp om private aksjoner. Derimot er det helt klart at Norge, som medlem av De forente nasjoner, er forpliktet til å rette seg lojalt etter eventuelle, bindende vedtak fattet av Sikkerhetsrådet i henhold til FN-paktens kap. VII om sanksjonstiltak mot et annet medlemsland.

Dette er den faktiske redegjørelse for Regjeringens holdning som vi kan gi når det gjelder Regjeringens holdning til FN og til sanksjonsspørsmålet i FN-sammenheng.

Når det gjelder det ytterligere krav om at man skulle gi en bindende erklæring om at vi skulle sørge for at det ikke ble foretatt private aksjoner, er det enda sterkere argumenter mot å gi noen slags forsikring eller erklæring, og det kan ikke komme på tale. Vi kan bare overfor firmaet Elektrokemisk og dets representanter – og bare overfor norske, det må ikke være noen sør-afrikansk representant til stede under en slik konferanse – gi en faktisk redegjørelse for Norges holdning til sanksjonsspørsmålet i FN-sammenheng.

Formannen: Jeg takker for redegjørelsen. Er det noen som forlanger ordet?

Erling Petersen: Det er bare et spørsmål. Når det gjaldt private aksjoner, forsto jeg utenriksministeren slik at han mente at derom kunne intet sies. Men det er vel riktig at Regjeringen i tilfelle vil ta fatt på en hver form for ulovlig aksjon som måtte være rettet mot Elektrokemisk's virksomhet i denne henseende?

Utenriksminister Lange: Det er klart at Regjeringen må gripe inn mot ulovlige aksjoner uansett hvem de måtte rette seg mot, men det er en så selvsagt ting at jeg tror ikke det er nødvendig å komme innpå det her. Det henvendelsen gjelder, er jo en garanti fra Regjeringen om at den vil gripe inn mot enhver aksjon av privat art rettet mot en kontrakt med Sør-Afrika.

Røiseland: Eg synest at Regjeringa og staten i det heile skal passe seg vel for kva dei gjer her. Visstnok er det slik at når det blir bremsa på handelen frå Vest-Europa, aukar Aust-Europa på – det veit vi jo – men vi skal ikkje sjå bort ifrå at så brennbart som dette er, så kan Sør-Afrika-spørsmålet setje Afrika i brann. Det er det ingen tvil om.

At det ikkje kan bli sagt noko til dei afrikanske myndigheter er klårt, og at Regjeringa då overfor Elektrokemisk vil gje uttrykk for sitt syn, kan eg forstå. Men eg synest nok at det som blei lese opp, ga eit inntrykk av at Regjeringa såg med noko mindre forståing og velvilje på desse private aksjonar enn tilfellet har vore før, og eg synest nok at dei har strukke seg svært langt i det som blei sagt her i forholdet til Sør-Afrika.

Eg synest det er grunn til å tenkje dette vel igjennom på nytt, for vi skal vere merksame på at det som blir gjort no, kan bli kjent for heile verda. Vi kan ikkje vere så 100 pst. sikre på at det som blir sagt til Elektrokemisk, ikkje på ein eller annan måte blir referert vidare i ei eller anna form, og at Sør-Afrika-regjeringa så ein vakker dag kan slå det i bordet for oss, skal vi ikkje halde for urimelig. Det er overmåte brennbart stoff.

Utenriksminister Lange: Det er nettopp ut fra den vurdering at dette er umåtelig brennbart stoff, at jeg har bedt om å få lov å komme i denne komite. Og Regjeringens holdning er altså den at vi kan ikke gå lenger enn overfor Elektrokemisk å gi en faktisk framstilling av hva som er og har vært offisiell norsk holdning, og at vi ikke kan gi noen form for forsikring eller garanti.

Bondevik: Ein ting som synest vera heilt sjølvsagt – og eg forstår at utanriksministeren har same synet – er at ein ikkje kan gje noko slag garanti i noka form, korkje direkte eller indirekte – om ein kan tala om ein indirekte garanti. Eg trur at denne saka er så pass farleg at det som Regjeringa bør gjera, er berre å gje ei faktisk framstilling av dei tilhøve som har eksistert og som eksisterer i dag, og at ein i det heile ikkje må koma inn på framtida. Ingen kan binda seg for ein treårsperiode i utanrikspolitikken på den måten at ein seier at ein vil gjera slik og slik, eller at ein ikkje vil gjera slik og slik i denne perioden.

Det fører rimelegvis til at selskapet kanskje ikkje får denne kontrakten, men den risikoen får ein ta, for etiske prinsipp må stå over pengane også i dette tilfellet.

Difor trur eg – eg skal vera kort – at det som Regjeringa kan gjera, er å leggja fram eit oversyn over dei faktiske tilhøve slik som dei har vore, og slik som dei er, slik me har stelt oss og slik me steller oss i dag, og dermed må det etter mitt syn vera nok.

Langlo: Eit spørsmål: Vil ikkje dette tiltaket der nede vere ein del av Sør-Afrikas rustningsindustri – eller kunne leggjast ut slik?

Utenriksminister Lange: Det kan selvfølgelig legges ut slik. Men man kan ikke si at det er et rustningstiltak, det er et alminnelig rujerns- og stålverk. Men det øker selvfølgelig Sør-Afrikas rustningspotensial, det er klart.

Kjøs: Det er jo helt klart at det her ikke er spørsmål om å gi noen garanti i noen som helst form. Når jeg skal forsøke å vurdere dette spørsmålet, så kan jeg overhodet ikke skjønne at det kan ligge noen risiko i å gi en faktisk redegjørelse for den stilling som vårt land har tatt i FN. Det er da en offisiell sak, som alle som ønsker det, kan sette seg inn i ved å studere rapportene fra FN's forhandlinger. Hvis man ikke skal kunne gi en faktisk redegjørelse om det forhold, da må jeg si at Sør-Afrika–spørsmålet er kommet inn i en ganske besynderlig stilling, og spesielt hvis man sammenligner det med vår opptreden overfor andre land hvis systemer vi ikke er enige i. Jeg skal ikke reise noen prinsipiell debatt her, men alle er jo klar over at vi har en regjeringsdelegasjon ute for å søke å øke samhandelen med et enkelt land.

Hvis man da i dette tilfelle ikke skulle kunne gi en faktisk redegjørelse om det offisielle standpunkt vi har inntatt i FN, ja, da må jeg si at jeg skjønner ikke saken lenger. Jeg kan ikke forstå at det kan være noe i veien for å gjøre det.

Røiseland: Eg er einig med hr. Kjøs i at vi må kunne klårleggje vårt offisielle standpunkt i FN. Men i tillegg til det skal vi kome i hug at det er då sagt visse ting i Stortinget både frå den eine og frå den andre kanten, velvillige ord om norsk aksjon mot Afrika eller boikott av sør-afrikanske varer. Det var det som gjorde at eg syntes denne framstillinga frå Regjeringa var noko einsidig.

Rakel Seweriin: Jeg er enig i det utenriksministeren sa om at man kan gi en faktisk framstilling.

Når jeg forlangte ordet, var det på grunn av hr. Erling Petersens spørsmål. Så vidt jeg forsto, spurte han om ikke Regjeringen ville gripe inn overfor ulovlige aksjoner, og utenriksministeren svarte at selvsagt ville Regjeringen gjøre det. Men hva er det som er ulovlige aksjoner i denne forbindelse? Og Regjeringen har vel ikke anledning til å gripe inn der. En ulovlig streik eller ulovlig boikott kommer inn under våre vanlige lovregler, og da er det vel Arbeidsretten og domstolene som kommer til å håndtere det, slik de håndterer enhver ulovlig streik. Men det er i og for seg ikke noen foranledning for Regjeringen til å behandle en slik streik på annen

måte enn noen annen, hvis den skulle oppstå. Det var akkurat på det punktet jeg syntes dette var litt uklart.

Erling Petersen: Jeg vil bare si at en ting er at en streik er det domstolene som skal pådømme, en annen ting er hvilken institusjon som skal reise påtale. Men i dette tilfellet står jo Regjeringen for hele administrasjonen.

Utenriksminister Lange: Jeg tror det er helt på det rene at skulle den situasjon oppstå at det skjer brudd på norsk lov, er det påtalemyndigheten som griper inn. Jeg brukte uttrykket "regjeringen" i betydningen "norske myndigheter". Jeg tror det må være det som er hensikten med henvendelsen fra Sør-Afrika at de vil ha en forsikring om at norske myndigheter vil gjøre ditt eller datt.

Formannen: Da forstår jeg det slik at komiteen er villig til å ta utenriksministerens redegjørelse til etterretning. – Jeg ser ikke noen som protesterer mot det. Er det da noen som har noe annet å reise før møtet heves?

Møtet hevet kl. 10.25.